วัสดุก่อสร้างและความแปรเปลี่ยนในเรือนลาวโซ่ง[1]

อาจารย์ จีรศักดิ์ เกื้อสมบัติ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ในความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่มีผลต่อวิธีการก่อสร้างและการเลือกใช้วัสดุ ตลอดจนภูมิปัญญาต่างๆในการก่อสร้างเรือนลาวโซ่ง โดยศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลและเอกสารทางวิชาการ ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชุมชนลาวโซ่ง ในพื้นที่ชุมชนชาวไทดำที่จังหวัดเพชรบุรี นำมาประเมินข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์ลักษณะของวัสดุ และภูมิปัญญาต่างๆในเชิงเปรียบเทียบ

ในอดีตชาวลาวโซ่งมีความเป็นอยู่สัมพันธ์กับระบบนิเวศทางธรรมชาติอย่างกลมกลืน วิถีชีวิตที่เกิดจากการพึ่งพาธรรมชาติ ปรากฏชัดสืบเนื่องไปยังความเชื่อและวัฒธรรมความเป็นอยู่ ระบบเศรษฐกิจที่มาจากผลผลิตรทางการเกษตร และภูมิปัญญาการเพาะปลูกที่พึ่งพาฟ้าฝน ดังนั้นธรรมชาติจึงเป็นกลไกสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวลาวโซ่ง เช่นเดียวกับภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ที่ตำแหน่งที่ตั้งต้องสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ รูปลักษณ์ของเรือนต้องตอบสนองการใช้สอย และสัมพันธ์กับสภาพดินฟ้าอากาศ วัสดุที่นำมาใช้ประกอบเรือนต้องเหมาะสมกับวิธีการก่อสร้าง และภูมิปัญญาที่สามารถสร้างขึ้นจากฝีมือแรงงานของสมาชิกภายในครัวเรือน เป็นวัสดุธรรมชาติที่สามารถหยิบยืมจากสภาพแวดล้อมรอบข้าง จึงส่งผลให้วัสดุในการสร้างเรือนสะท้อนความเป็นถิ่นที่ได้อย่างชัดเจน

หมายเหตุ: บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัย *"การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย"* ทุนอุดหนุนวิจัยศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น ปี 2552 จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (มก.)

FINAL_NAJUA.indd 121 4/1/2555 12:20:45

ในปัจจุบันแม้ว่าการดำรงวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อชาวลาวโซ่งจะยังคงแสดงออกให้เห็นผ่านลักษณะการใช้สอยพื้นที่ภายในตัวเรือนที่ยังยึดถือแบบแผนเดิมไว้ แต่รูปลักษณ์ และเปลือกนอกของเรือนแสดงออกถึงการปรับตัวให้มีความกลมกลืนกับสังคมของคนหมู่มาก โดยในปัจจุบันมีเทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิธีการก่อสร้าง และการเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างเรือน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นวัสดุอุตสาหกรรมที่มีความสะดวกในการจัดหา และสามารถทดแทนวัสดุธรรมชาติที่ใช้กันมาแต่เดิมซึ่งนับวันจะหาได้ยาก และมีราคาแพง ซึ่งการเลือกวัสดุอุตสาหกรรมที่ถือว่าเป็นวัสดุที่ทันสมัยนั้น ยังสามารถแสดงออกถึงสถานะทางสังคม ที่ถือเป็นค่านิยมของสภาวะสังคมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: วัสดุ / ความแปรเปลี่ยน / วิถีชีวิต / วัฒนธรรม / เรือนลาวโซ่ง

บทนำ

จากการศึกษาวัสดุก่อสร้างและความแปรเปลี่ยนในเรือนลาวโซ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของโครงการวิจัย การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธ์ไทย-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย

ในอดีตมนุษย์มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง ธรรมชาติจึงเป็นกลไกสำคัญในการดำรงชีวิตและการสร้างที่อยู่อาศัย เพราะจะต้องปรับตัวและวิถีการดำรงชีวิตให้เข้ากับสภาพสังคมที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการสร้างที่อยู่อาศัย วิธีการก่อสร้างและวัสดุก่อสร้างในระบบอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่วัสดุพื้นถิ่น ดังนั้นประเด็นตั้งต้นในการศึกษาคือ ปัจจัยทางความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และวิวัฒนาการทางสังคม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการในการก่อสร้างและการเลือกใช้วัสดุอย่างไร

"ไทยทรงดำ" เรียกอีกหนึ่งว่า *"ไทดำ"* คือชนชาว *"ลาวโซ่ง"* เป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาในไทยหลายคราว จากการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยสงคราม เริ่มจากสมัยกรุงธนบุรี โดยอพยพมาจากเมืองทันต์ และเมืองม่วย ซึ่งเป็นเมืองของพวกไทดำ ตั้งดินแดนอยู่ฝากตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนามในปัจจุบัน ทางการไทยมักจัดให้ไปตั้งบ้านเรือนตามหัวเมืองที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก เพื่อง่ายต่อการควบคุมดูแล และเพื่อให้เป็นกำลังในการผลิตเสบียง ส่งส่วย และใช้แรงงานชายฉกรรจ์ในกิจการทางราชการ ต่อมาภายหลังเมื่อสังคมไทยได้ยกเลิกการมีระบบไพร่ การโยกย้ายถิ่นฐานทำได้โดยเสรี ทำให้ทุกวันนี้ชาวไทดำกระจายอยู่แทบทุกจังหวัดในภาคตะวันตก แต่ที่เห็นที่ยังคงดำรงค์ชีพตามประเพณีเดิม และเห็นบ้านเรือน

ในแบบพื้นถิ่นดั้งเดิมคือชาวลาวโซ่งที่จังหวัดเพชรบุรี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวลาวโซ่งที่ก่อเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมเดิมที่สิบสองจุไทจะสามารถดำเนินไปในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างเช่นเมืองเพชรบุรีอย่างไร ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสังคมใหญ่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญา ในวิธีการก่อสร้าง และการเลือกวัสดุในการสร้างเรือนในรูปแบบใด

การศึกษาเป็นการหาข้อมูลจากเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆ และเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แม้ว่าในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ของลาวโซ่งจะรับเอาความเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวเองให้เข้าความเจริญของสภาวะเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ แต่คนรุ่นเก่ายังคงรักษาพิธีการ และแบบแผนการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ ดังจะเห็นได้จากวิวัฒนาการของรูปลักษณ์เรือนลาวโซ่งที่ค่อยๆเปลี่ยนแปลง เพื่อสอดรับกับสภาพแวดล้อม สภาวะทางสังคม และเทคโนโลยีของบริบทใหญ่

บริบทสิบสองจุไทและวิถีชีวิตของชาวไทดำ

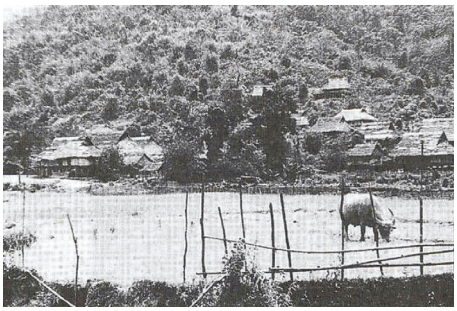
พงศาวดารเมืองไล ที่จัดพิมพ์โดยกรมศิลปกร พ.ศ.2507 กล่าวว่า เมืองที่ไทดำอยู่นั้นคือ เมืองแถนหนึ่ง เมืองควายหนึ่ง เมืองตุงหนึ่ง เมืองม่วยหนึ่ง เมืองลาหนึ่ง เมืองโมะหนึ่ง เมืองวัดหนึ่ง เมืองชางหนึ่ง รวมเป็น 8 เมือง เมืองผู้ไทขาว 4 เมือง ผู้ไทดำ 8 เมือง เป็น 12 เมือง จึงเรียก เมืองสิบสองผู้ไท แต่บัดนี้เรียกว่าสิบสองจุไท

สิบสองจุไทยเป็นดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ซึ่งจัดอยู่ในเขตอากาศร้อนเพราะตั้งอยู่ใกล้บริเวณเส้นศูนย์สูตร ภูมิอากาศจึงเป็นแบบชุ่มชื้นจนถึงแห้งแล้งซึ่งเป็นไปตามฤดูกาล พื้นที่มีทั้งที่ราบหุบเขาอันกว้างใหญ่ไปจนถึงบริเวณป่าทึบในแถบเทือกเขาสูงที่เป็นแหล่งอาศัยของพืชพรรณสัตว์ป่าต่างๆ การตั้งถิ่นฐานในระยะแรกนี้จะอาศัยตามเพิงผา หรือตามถ้ำเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่าต่างๆ การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนดั้งเดิมจะมีลักษณะเป็นกลุ่มชนเล็กๆและเคลื่อนย้ายไปยังที่ต่างๆ แต่ละกลุ่มอาจจะมีความสัมพันธ์กัน มีการติดต่อทางเศรษฐกิจระหว่างกัน แต่ก็ยังมีลักษณะแยกกันทางสังคมวัฒนธรรม ในระยะต่อมากลุ่มชนเหล่านี้มีการรวมตัวที่ใหญ่ขึ้นซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานเป็นบึกแผ่นในบริเวณที่ราบหุบเขา มีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างกัน มีการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน

การพัฒนาด้านระบบเศรษฐกิจตั้งแต่โบราณมาเป็นไปในลักษณะของเศรษฐกิจที่พึ่งพาธรรมชาติ เลี้ยงชีพด้วยการเก็บของป่า ล่าสัตว์ จับปลา และเมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้นจากการเก็บของป่าและข้าวตามธรรมชาติก็เริ่มที่จะรู้จักเอาต้นข้าวอ่อนมาปลูก โดยเลือกพื้นที่ปลูกจากบริเวณที่มีลักษณะเดียวกับบริเวณที่ต้นข้าวขึ้นเองตามธรรมชาติ ต่อมาจึงได้เรียนรู้การปลูกข้าวเพิ่ม และพัฒนาการปลูกข้าวเป็น 2 แบบ คือ การปักดำ และการหว่านข้าว ในยุคสังคมเศรษฐกิจเพาะปลูก (ภัททิยา ยิมเรวัต. 2544. ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท)

การตั้งถิ่นฐานของชาวลาวโซ่งในสิบสองจุไท

ดินแดนสิบสองจุไทย เดิมน่าจะเป็นทุ่งร้างกว้างใหญ่ แต่ละทุ่งถูกล้อมด้วยภูเขา ยากแก่การเข้าไปตั้งถิ่นฐาน ประกอบกับดินแดนแถบนี้นั้นแต่เดิมมีประชากรน้อยนิดเมื่อเทียบกับพื้นที่อันกว้างใหญ่ ผู้คนจึงสามารถแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณต่างๆได้ตามต้องการ ในแต่ละพื้นที่นั้นผู้คนที่อาศัยอยู่ต่างก็พัฒนาแนวทางการดำเนินชีวิตเฉพาะกลุ่มของตนขึ้นมา ซึ่งยากแก่การจะระบุเวลาและสถานที่ลงไปได้ชัดเจน โดยเรือนไทดำที่สิบสองจุไทที่พบเห็นเป็นเรือนพื้นถิ่นนั้น มักเป็นเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณเมืองชั้นนอก ส่วนคนในเมืองนั้นนิยมสร้างบ้านเรือนติดถนนแบบสไตล์ฝรั่งเศส เน้นสีเหลืองส้มไม่มีเรือนเครื่องไม้อย่างที่พบเห็นตามหมู่บ้านในชนบท

ภาพที่ 1: สภาพการตั้งถิ่นฐานของชาวไทดำที่สิบสองจุไทในอดีต
ที่มา: ศรีศักร วัลลิโภดม. เรือนไทย บ้านไทย. 2543. หน้า 84.

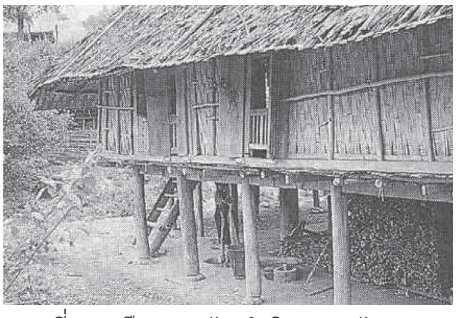

ภาพที่ 2: ตลาดการค้าของชาวไทดำที่สิบสองจุไทในอดีต
ที่มา: ศรีศักร วัลลิโภดม. อ้างแล้ว. หน้า 85.

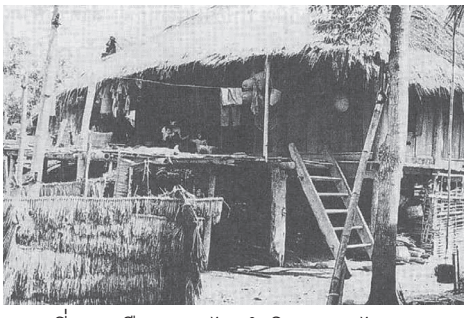
เรือนไทดำสะท้อนให้เห็นถึงรูปเรือนแบบดั้งเดิมที่พัฒนาขึ้นในหุบเขาในประเทศลาวและเวียดนามที่อาจมีจุดกำเนิดมาจากกลุ่มชนที่เรียกว่าพวกข่าก็ได้ เป็นการพัฒนาของเรือนยาว (long-house) โดยทั่วไปเรือนยาวนี้พบในหมู่เกาะของประเทศมาเลเซีย พวกไทดำที่อยู่บนพื้นราบคงนำความคิดในเรื่องเรือนยาวนี้มาสร้างเป็นเรือนที่มีเสาสูงและมีหลังคาทรงจั่วแคบและเปิดปีกหลังคาทั้งสองให้ลาดมาเกือบคลุมพื้นเรือนให้กว้างพอที่จะทำให้ห้องสำหรับคนในครอบครัวอยู่รวมกัน ลักษณะผังบ้านจึงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีความยาวแค่สามห้อง ห้าห้อง เจ็ดห้อง เก้าห้อง ไปจนถึงสิบห้าห้อง โดยนับจำนวนห้องจากเลขคี่ที่ถือว่าเป็นมงคล ปัจจุบันเรือนสิบเอ็ดห้องไม่ใคร่พบ ส่วนสิบห้าห้องนั้น แม่ทับไทยที่ไปปราบฮ่อที่สิบสองจุไทยครั้งรัชการที่ 5 บันทึกไว้ในพงศาวดารว่าเคยเห็น

เหตุที่นิยมสร้างเรือนยาวดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นเรื่องของการปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมในป่าเขาที่เต็มไปด้วยสัตว์ร้าย หรือไม่ก็การรบพุ่งโจมตีระหว่างชนเผ่า จึงทำให้ต้องอยู่ร่วมกันระบบเครือญาติ มีบันไดขึ้นทางเดียว คือทางชานบ้านที่อยู่ด้านหน้า ส่วนด้านท้ายคือกว้านนั้นไม่มีทางขึ้น หากใช้เป็นที่เก็บของเสบียงอาหาร พื้นเรือนมีสองระดับ ระดับสูง ส่วนพื้นที่ระดับล่างอีกด้านหนึ่งของเรือนนั้นเป็นที่โล่ง ตรงปลายด้านที่ติดกับกว้านนั้นมีเตาไฟสำหรับ

หุงต้มอาหารอันเป็นงานของพวกผู้หญิง ส่วนอีกปลายสุดของเรือนที่ติดกับชานเรือนอันเป็นทางขึ้นก็มีเตาไฟอีกเหมือนกัน สำหรับพวกผู้ชายใช้ต้มน้ำและผิงไฟในฤดูหนาว พื้นที่ใต้ถุนบ้านมีครกกระเดื่องสำหรับตำข้าว และเป็นคอกสัตว์ เช่น หมู วัว และควาย (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543. เรือนไทย บ้านไทย)

ภาพที่ 3: เรือนยาวไทดำสิบสองจุไท
ที่มา: ศรีศักร วัลลิโภดม. อ้างแล้ว. หน้า 83.

ภาพที่ 4: เรือนยาวไทดำสิบสองจุไท
ที่มา: ศรีศักร วัลลิโภดม. อ้างแล้ว. หน้า 87.

บริบทเมืองเพชรบุรีและวิถีชีวิตของชาวลาวโซ่ง

เพชรบุรีตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลฟากตะวันตกของเวิ้งอ่าว โดยอิงอยู่กับแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำเพชรบุรี การที่เมืองพัฒนาขึ้นบนชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำสายหลัก บ่งบอกคุณลักษณะสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ ความเป็นแหล่งอุดมด้วยพืชพรรณธัญญาหาร ซึ่งมีลุ่มน้ำลำคลองตอนในเกื้อกูลต่อการเพาะปลูกและการลำเลียงผลผลิตเข้าสู่เมือง กับการเป็นเมืองท่าริมทะเลที่สามารถติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างถิ่นได้อย่างกว้างขวาง

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งสามารถจำแนกได้หลายลักษณะ เช่น การตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณแม่น้ำสายหลักและทางสัญจรทางบก เพราะเป็นเส้นทางติดต่อสื่อสารและลำเลียงทางการค้า การตั้งถิ่นฐานริมทะเลเพื่ออาศัยความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งประมง และการตั้งถิ่นฐานบนดอนที่สูงที่มีสภาพเป็นดอนซึ่งปลอดจากการถูกน้ำท่วม เป็นแหล่งที่ผู้คนมักเลือกตั้งถิ่นฐานอีกลักษณะหนึ่ง โดยเฉพาะหมู่ชนที่อพยพโยกย้าย ขยายตัวจากถิ่นที่อยู่เดิมไปแสวงหาที่ทำกินใหม่ อย่างไรก็ตามที่นั่นต้องมีแหล่งน้ำด้วย อาจเป็น หนอง บึง หรือห้วยน้ำลำธารแขนง ซึ่งชุมชนชาวไทดำหลายแหล่งแสดงลักษณะของการตั้งถิ่ฐานแบบนี้ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของลาวโซ่งในเมืองเพชรบุรี

ในช่วงแรกลาวโซ่งได้อพยพไปอยู่ที่ตำบลท่าแร้ง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาบรรดาลาวโซ่งเหล่านี้ได้อพยพมาอยู่ที่อำเภอเขาย้อยเพราะพวกโซ่งชอบอยู่ในที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึงแล้วจึงกระจายไปยังที่ต่างๆ และตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตอำเภอต่างๆของจังหวัดเพชรบุรี และยังสามารถรักษารูปแบบของบ้านเรือนสืบเนื่องเรื่อยมา

เรือนลาวโซ่ง และบ้านโซ่งที่เพชรบุรี และสุพรรณบุรีทำให้พบความนิยมในการสร้างบ้านเรือนของพวกโซ่งว่าไม่นิยมปลูกเรือนอยู่ในที่ชายน้ำหรือน้ำท่วมถึงอย่างเช่นผู้คนที่อยู่ริมน้ำหากชอบที่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่เนินน้ำท่วมไม่ถึงแต่ก็ไม่ห่างไกลลำน้ำ และทุ่งนาอันเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึงเท่าใด(ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543. เรือนไทย บ้านไทย) เรือนโซ่งนั้นไม่นิยมสร้างติดกันแต่ปล่อยให้มีพื้นที่ว่างระหว่างเรือนเป็นลานบ้านร่วมกัน โดยเหตุนี้พื้นที่ของเรือนและบ้านของชาวโซ่งจึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก และมักสร้างคอกสัตว์ไว้อยู่ห่างจากตัวเรือน

ภาพที่ 5: ลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนลาวโซ่ง หมู่บ้านหนองปรง อ. เมืองฯ จ. เพชรบุรี
ที่มา: http://maps.google.co.th

ภาพที่ 6: ลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนลาวโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรต อ.บางเลน จ.นครปฐม
ที่มา: http://maps.google.co.th

จะเห็นได้ชัดเจนว่าลักษณะต่างจากการอยู่อาศัยแบบเดิมๆของไทดำที่สิบสองจุไท ที่แต่เดิมมักนิยมปลูกเรือนเป็นเรือนยาวและอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ เพราะหลังจากอพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเพชรบุรีเป็นเวลาหนึ่ง สภาวะทางสังคมมีความเจริญเพิ่มขึ้นตามลำดับ และที่ทำกินเป็นหลักแหล่งในภายหลัง

จากการสำรวจเราสามารถพบเรือนพื้นถิ่นที่มีรูปแบบเรือนแบบดั้งเดิมได้เพียงหลังเดียวที่บ้านแม่ประจันต์ ตำบลวังไคร้ อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ที่พบเห็นเรือนแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นเรือนสาธิต ที่เกิดจากความต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒธรรมของชาวลาวโซ่งไว้ ซึ่งจะพบเห็นได้หลายแห่งของชุมชนไทดำในจังหวัดเพชรบุรี นอกนั้นเหลือเพียงร่องรอยขององค์ประกอบและวัสดุบางส่วนของเรือนที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับรูปลักษณ์ของเรือนที่มีอยู่ในปัจจุบัน อย่างเช่นส่วนผนังหรือฝาเรือนที่ทำมาจากไม้ไผ่สานที่ยังพอพบเห็นได้บ้าง

บ้านเรือนของชาวโซ่งแบบดั้งเดิมนั้นจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้ดีโดยแสดงออกให้เห็นจากลักษณะทางกายภาพของตัวเรือน โดยมีลักษณะเด่นที่รูปทรงของหลังคาทรงโค้งรูปกระดองเต่า มุงด้วยหญ้าคายาวลงมาเกือบถึงพื้น ทำหน้าที่เพื่อกันลมฝนและภูมิอากาศที่หนาวเย็น ตัวเรือนยกใต้ถุนสูง บนจั่วของหลังคาจะมี ขอกุด ลักษณะคล้ายเขาควายโง้งเข้าหากันประดับไว้ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ยังพบเห็นในเรือนของชาวลาวโซ่ง

ภาพที่ 7: เรือนลาวโซ่ง เพชรบุรี

ที่มา: ฟรันซิส จิต. สมุดภาพรัชกาลที่ 4.

ภาพที่ 8: เรือนลาวโซ่งที่เหลืออยู่ บ้านแม่ประจัน ต.วังไคร้ อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี

เอื้อเฟื้อภาพ: รศ. ดร. วีระ อินพันทัง

เรือนพื้นถิ่นลาวโซ่งเป็นเรือนที่มีระบบการก่อสร้างแบบผสมผสานระหว่างเรือนเครื่องสับ และเรือนเครื่องผูก โดยโครงสร้างสำหรับการรับน้ำหนักทั้ง เสา และคานเป็นเครื่องไม้โดยมีการเข้าไม้แบบเรือนเครื่องสับทั่วไป ส่วนโครงหลังคาเป็นโครงไม้ไผ่มัดด้วยตอกหวาย และใช้วิธีการสานที่เป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นมาประยุกต์กับการทำฝาเรือน โดยเรือนแบบดั้งเดิมมักสร้างด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ หญ้าแฝก หญ้าคา และต้นไม้ที่หาได้ตามท้องถิ่น

1. ต่อม่อ เป็นเสาต้นเดียวกับเสาบ้านปักลงในดินโดยไม่ต้องมีส่วนใดรองรับเป็นฐานเลย คงใช้เสาตั้งบนดินโดยตรง

2. เสา ใช้ไม้เนื้อแข็งซึ่งเป็นต้นไม้ทั้งต้นนำมาถากให้ได้รูปร่างและความยาวตามต้องการ ส่วนที่ปลายเสาจะเป็นง่ามของต้นไม้ เพื่อเป็นโครงสร้างรองรับการวางรอด

3. รอด ภาษาโซ่ง เรียกว่า ขาง จะใช้ไม้ทั้งต้นเช่นเดียวกันวางพาดระหว่างง่ามเสาโดยวางพาดให้ยื่นออกจากเสาข้างละไม่เกิน 2 เมตร บ้านบางหลังมีรอดพาดระหว่างง่ามเสาก่อนแล้วพาดตงบนรอดอีกทีหนึ่ง

4. ฝักมะขาม หรือเรียกว่า ปิง ใช้ไม้จริงทำเป็นรูปโค้งรองรับพื้นตรงบริเวณเสา

5. พื้น ส่วนใหญ่จะใช้ฟากสับโดยฟากนี้จะทำจากลำไม้ไผ่ขนาดใหญ่ผ่าให้เป็นซีกเรียงกัน พื้นฟากดังกล่าวนี้จะมีไม้จริงวางขวางบนรอดก่อน บางบ้านจะใช้ไม้กระดานทำเป็นพื้นบ้านโดยวางบนรอดได้เลย

6. ฝา ใช้ไม้ไผ่ขัดแตะหรือฟากสับเช่นเดียวกับพื้นบ้าน ฝาบ้านนี้จะทำไม่สูงถึงหลังคาและมีลักษณะผายออกทางตอนบน ทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก เนื่องจากบ้านโซ่งแบบดั้งเดิมจะไม่มีหน้าต่าง

7. ขื่อ ทำด้วยไม้จริงถากให้แบนยึดด้วยหัวเทียนยอดเสา

8. ดั้ง ทำด้วยไม้แบนเหลี่ยมหรือไม้จริงกลมแล้วเสี้ยมส่วนปลายที่จะต่อกับขื่อให้แบน

เพื่อสวมกับรูที่เจาะไว้ได้ ปลายดั้งส่วนที่รับอกไก่บากเป็นรูปโค้งและมีรูสำหรับร้อยหวายเพื่อยึดอกไก่ติดกับดั้ง

9. อกไก่ ใช้ไม้จริงกลมยึดติดกับดั้ง

10. แปหัวเสา ทำด้วยไม้จริงกลม เรียกว่า “ไม้ข่มหัวขื่อ” ใช้เป็นอะเส

11. จันทัน ใช้ไม้จริงกลมวางพาดอกไก่กับอะเส แล้วยึดด้วยหวายหรือตอก

12. แปลาน ทางด้านสกัด เรียกว่า *“กวางตุ๊บ”* ทางด้านยาว เรียกว่า *“ฮาง”* ทำด้วยไม้รวกมัดรวมกันยึดติดกับจันทันด้วยหวายหรือตอก

13. กลอน หรือเรียกว่า *“กลอนลิง”* ทำด้วยไม้รวก

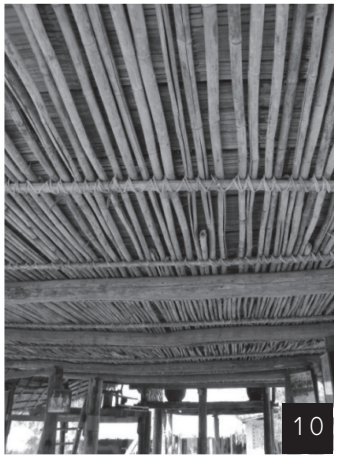
14. หลังคา มุงด้วยหญ้าหรือแฝก ลักษณะของหลังคาสูงชันคลุมตัวบ้านทุกด้านและเลยพื้นลงมา ส่วนของหลังคาที่ยื่นลงมาค้ำหรือท้าวแขนจากปลายรอดที่ยื่นออกมา ครอบหลังคาทำด้วยหญ้าหรือแฝกทั้งต้นโค้งทับแป เรียกว่า “หญ้าหลบแป” ส่วนยอดของหลังคาคือส่วนอกไก่เรียกว่า “แป” และมีไม้แนบทำด้วยไม้ไผ่ทับหญ้าไว้ยาวตลอดหลังคาแล้วมัดด้วยหวายหรือตอก ยอดจั่วทั้ง 2 ด้าน มีไม้จริงแกะสลักเป็นรูปโค้งงอลักษณะคล้ายเขากวาง เรียกว่า ขอกุด

15. ปั้นลม ทำด้วยไม้ไผ่กลมบางบ้านใช้ไม้จริง

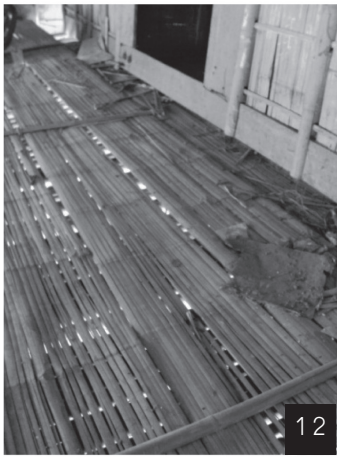
16. บันได หรือเรียกว่า *“ขั้นไหล”* ทำด้วยไม้จริงอาจเป็นไม้ทั้งต้นหรือไม้กระดาน บางบ้านอาจใช้ไม้ไผ่วางพาด

17. ห้องหัวท้ายบ้าน เป็นห้องที่สกัดทั้งสองห้องโดยปรกติบ้านแบบดั้งเดิมจะกั้นบ้านบริเวณหัวท้ายด้วยฝาขัดแตะออกเป็น 3 ห้อง คือ ห้องบริเวณหัวบ้านหรือนอกชาน ตอนขึ้นมาจากบันไดจะใช้เป็นที่รับแขกผู้มาเยือน ห้องกลางเป็นห้องใหญ่มีครัวไฟและเป็นที่อยู่อาศัย ห้องท้ายบ้านเป็นห้องท้ายสุด เรียกว่า *“กว๊าน”* ลดพื้นลงไปเล็กน้อยมีลักษณะโค้งมนทั้งฝาและหลังคาเหมือนกระโจม ห้องนี้ใช้เป็นห้องผีเรือน

9

10

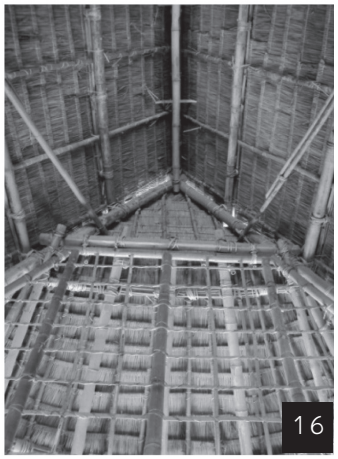

11

12

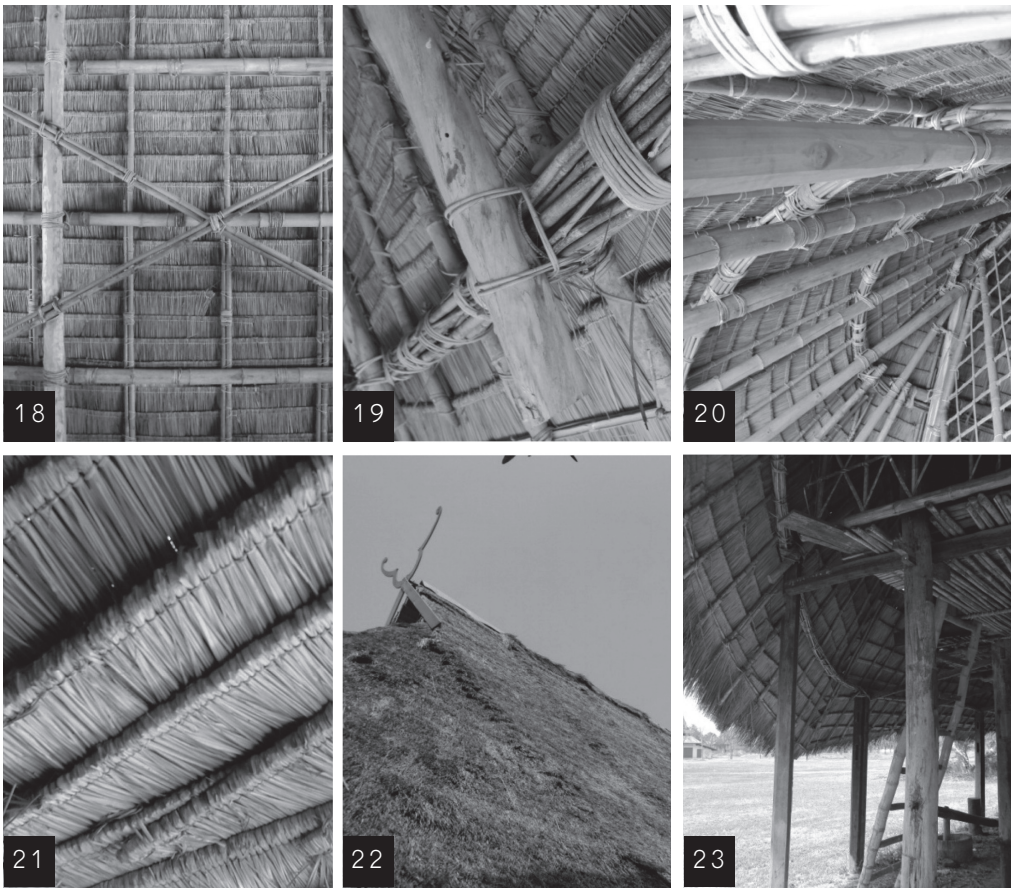

13

14

15

16

17

คำอธิบายรูปภาพตามหมายเลขกำกับ

ภาพที่ 9: เสา
ภาพที่ 10: รอด หรือ ขาง
ภาพที่ 11: ฝักมะขาม หรือ ปิง
ภาพที่ 12: พื้นเรือน
ภาพที่ 13: ฝาเรือน
ภาพที่ 14: ขื่อ
ภาพที่ 15: ดั้ง
ภาพที่ 16: อกไก่
ภาพที่ 17: แปหัวเสา
ภาพที่ 18: จันทัน
ภาพที่ 19: แปลาน หรือ ฮาง
ภาพที่ 20: กลอน หรือ กลอนลิง
ภาพที่ 21: หลังคา
ภาพที่ 22: ขอกุด
ภาพที่ 23: บันได

ภาพที่ 24-26: ยุ้งข้าวลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

สิ่งก่อสร้างที่อยู่คู่กับเรือนของลาวโซ่ง คือ *"ยุ้งข้าว"* เพราะถือเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่อย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพหลักของลาวโซ่งตั้งแต่อดีตกาลได้แก่ การทำนา ยุ้งข้าวซึ่งเป็นที่เก็บข้าวเปลือกจึงเปรียบเสมือนชีวิตของพวกตน ดังนั้นจะพบว่ายุ้งข้าวของลาวโซ่งบางบ้านจะมีขนาดใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน และสร้างให้มีความแข็งแรงและทนทานกว่าที่อยู่อาศัยเสียอีก โดยเสายุ้งข้าวจะใช้ต้นไม้ที่มีง่ามและใช้ต้นเสาแทนคานวางบนง่ามเสาด้วยซึ่งดูลักษณะแล้วแข็งแรงทนทานมากและจะสร้างอยู่ไม่ไกลจากตัวบ้านหรือบางบ้านจะสร้างติดกับตัวบ้านแล้วทอดสะพานเชื่อมถึงกันได้ นอกจากนี้ยังสังเกตุพบว่ายุ้งข้าวจะมีใต้ถุนสูงมากโดยพื้นยุ้งข้าวสูงกว่าพื้นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หรือสูงเสมอเท่าพื้นบ้านแต่จะไม่สร้างให้ต่ำกว่าเป็นอันขาด เพราะถือว่าข้าวเป็นแม่โพสพมีบุญคุณที่ทำให้ทุกชีวิตดำรงอยู่ได้ดังนั้นจึงต้องสร้างไว้ในที่สูง แม้ว่าในปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้แก่ เครื่องจักรนวดข้าว โดยจะนำไปนวดข้าวในทุ่งนาแล้วนำข้าวเปลือกบรรจุกระสอบส่งโรงสีข้าวโดยไม่ต้องใช้แรงงานคนและสัตว์นวดข้าวในบริเวณบ้านดังแต่ก่อน ไม่จำเป็นต้องขนข้าวที่ลานนวดไปเก็บไว้ในยุ้งข้าวอีกต่อไปแล้วก็ตามลาวโซ่งก็จะไม่รื้อยุ้งข้าวหรือนำไม้มาใช้ประโยชน์อย่างอื่นแต่จะใช้ประโยชน์ในด้านอื่นแทน เช่น เก็บอุปกรณ์การเกษตร เก็บผลผลิตการเกษตรอื่นๆ เป็นต้น

ลักษณะวัสดุพิเศษที่พบในยุ้งข้าวคือวัสดุผนังที่มีการนำฝาที่ได้จากการสานไม้ไผ่นำมาเคลือบด้วยวัสดุที่มีส่วนผสมของ ดินท้องนา มูลควาย และแกลบ เพื่อป้องกันความชื้นภายนอกเรือนที่มีผลกับข้าวเปลือกภายในยุ้งข้าว ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่พบเห็นได้ในเรือนพื้นถิ่นที่เมืองหลวงพระบางที่มีการใช้ลักษณะของส่วนผสมที่คล้ายคลึงกัน คือ ดิน หนังควาย แกลบ หรือฟาง ในการเพิ่มประสิทธิภาพของผนังเรือนให้มีความคงทนถาวรขึ้น

เรือนลาวโซ่งปัจจุบันในเมืองเพชรบุรี

ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานในไทย ลาวโซ่งปลูกเรือนทรงกระดองเต่าเป็นที่อยู่อาศัย อันเป็นวัฒนธรรมการปลูกสร้างเดียวกับในบ้านเกิดเมืองนอนที่สิบสองจุไท และยังคงเป็นเช่นนี้ต่อมาอีกช่วงเวลาหนึ่ง ล่วงมาถึงศตวรรษที่ 25 หรือราวทศวรรษที่ 2450 ลาวโซ่งจึงหันมารับเอาเรือนทรงไทยเข้าไปปลูกเป็นที่อยู่อัยของตน ราวช่วงทศวรรษที่ 2500 ลาวโซ่งเปลี่ยนมาปลูกเรือนทรงปั้นหยาและมนิลากัน ก่อนที่จะหันมานิยมปลูกเรือนทรงบังกะโลตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา (วีระ อินพันทัง 2553 การกลายรูปในเรือนลาวโซ่ง)

ภาพที่ 27-30: การกลายรูปของเรือนโซ่ง
เอื้อเฟื้อภาพ: รศ. ดร. วีระ อินพันทัง

จากการปรับปรุงสภาพบ้านเรือนดั้งเดิมของชาวไทดำให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมไทยมาเป็นระยะๆ จนถึงราวทศวรรษ 2450 ลาวโซ่งจึงได้หันมารับเอารูปแบบเรือนแบบไทย และได้เปลี่ยนเป็นเรือนที่สร้างจากไม้จริง ฝาผนังเป็นฝาปะกน ใต้ถุนสูงมีนอกชาน กั้นห้องทึบ ที่ตัวเรือนมีครัวขวางไว้ที่หัวสกัดของชานบ้านด้านหนึ่ง ต่อชายคาบ้านรอบด้านให้ยาวคลุมลงมาเกือบเสมอพื้นบ้าน ทำให้ผนังเตี้ยสามารถเจาะหน้าต่างได้เพียงช่องเล็กๆ หรือไม่ก็ตีฝาเป็นชี่ลูกกรง ดังนั้นภายในตัวบ้านจึงมีพื้นที่เรือนกว้างออกไปด้านข้าง ไว้สำหรับเป็นที่นอนสำหรับคนในครอบครัวได้เพิ่มขึ้นอีก และมีพื้นที่เหมาะสมในการทำพิธีการต่างๆ ที่กลางบ้าน ส่วนใต้ถุนบ้านก็ยังคงสูงและทำเป็นที่ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ทอผ้า ตำข้าว สีข้าว และเก็บเครื่องใช้ในการทำนา พร้อมทั้งมีการเลี้ยงหมูไว้ใต้ถุน ซึ่งหมูที่เลี้ยงไว้นี้ใช้ในพิธีเสนเรือน 1-2 ตัวเท่านั้น

แบบบ้านของลาวโซ่งปัจจุบันยังคงลักษณะการใช้สอยพื้นที่คล้ายคลึงแบบเดิม และยังคงห้องผีเรือนไว้ แต่เปลี่ยนหลังคาให้เป็นทรงจั่วแหลมแบบบ้านชาวนาไทย มีการลากปีกนกออกมายาวเสมอชายคาบ้าน มุงด้วยกระเบื้อง หรือสังกะสี ฝาผนังบ้านสูงขึ้นกว่าเดิม อาจสร้างด้วยปูนแทนไม้ในส่วนโครงสร้างพื้น เสาในชั้นล่าง และส่วนครัว ห้องน้ำในชั้นบน

สำหรับยุ้งข้าวที่ชาวลาวโซ่งสร้างคู่กับเรือนนั้น ปัจจุบันข้าวเปลือกไม่ได้นำเก็บไว้ที่ยุ้งข้าวแล้ว เพราะมีนวดข้าวเปลือกด้วยเครื่องจักร และบรรจุลงกระสอบที่ทุ่งนาเลย ซึ่งสะดวกในการขนบรรทุกไปยังโรงสีมากกว่า ยุ้งข้าวจึงค่อยๆหมดความสำคัญลง

ผลของการศึกษาบ้านของลาวโซ่งในปัจจุบัน

1. ลักษณะบ้าน

1.1 รูปทรง บ้านส่วนใหญ่เป็นแบบทรงไทยประยุกต์ จะแตกต่างกันด้วยรูปทรงของหลังคาที่มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จากหลังคาทรงกระดองเต่า มาเป็นทรงหลังคาไทย หลังคาทรงปั้นหยา และทรงบังกะโล ตามลำดับ

1.2 ประเภทของบ้าน บ้านจะปลูกในลักษณะเป็นบ้านประเภทถาวร พบบ้านในลักษณะชั่วคราวแบบลักษณะเรือนพื้นถิ่นเดิมน้อยลง หรืออาจเป็นเรือนที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว เช่น ยุ่งข้าว เหตุจากความมั่นคงในสภาวะทางสังคมของชาวลาวโซ่งที่เพิ่มขึ้น ไม่ต้องโยกย้ายถิ่นฐานอย่างเช่นสมัยก่อน

1.3 จำนวนชั้นของบ้าน เป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง มีจำนวนไม่มากนักที่เป็นบ้านชั้นเดียวติดพื้นซึ่งโดยมากเป็นบ้านสร้างใหม่ และชั้นเดียวใต้ถุนเตี้ย อีกลักษณะหนึ่งที่พบคือเป็นบ้านสองชั้นติดพื้นดินซึ่งเป็นลักษณะของการต่อเติมบ้านเก่า

จากการศึกษาลักษณะของบ้านพบว่าส่วนใหญ่เป็นบ้านทรงไทยประยุกต์เหมือนบ้านคนไทยในชนบททั่วๆไป โดยเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงและสร้างเป็นประเภทถาวร ทั้งนี้เพราะลาวโซ่งเหล่านี้จะไม่มีการอพยพย้ายถิ่นไปหาที่อยู่อาศัยใหม่ ดังนั้นจึงสร้างบ้านที่คงทนถาวรต่อการอยู่อาศัย นอกจากนี้ลักษณะของบ้านเหมาะกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในเขตร้อนชื้นทั่วไปที่มีฝนตกชุกเพราะบ้านใต้ถุนสูงป้องกันน้ำท่วมและสัตว์เลื้อยคลาน อากาศถ่ายเทได้สะดวก ใต้ถุนบ้านยังใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น เป็นที่พักผ่อน เก็บผลผลิตทางการเกษตร เก็บเครื่องมือการเกษตร คอกสัตว์ และใช้เป็นที่ทำงานในเวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักของแต่ละครอบครัวด้วย

2. วัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน

สามารถแบ่งแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ วัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นซึ่งเป็นวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่ และวัสดุก่ออสร้างอุตสาหกรรมที่มีใช้กันแพร่หลาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วัสดุโครงสร้าง โครงสร้างที่พบเห็นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนเก่า มีระบบการก่อสร้างเป็นแบบเรือนเครื่องสับและในเรือนที่มีการประยุกต์จะมีการผสมผสานระหว่างโครงสร้างที่เป็นไม้กับเสาคอนกรีตสำเร็จรูปที่หาได้ทั่วไปตามท้องตลาด ส่วนบ้านสมัยใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กหล่อในที่ตั้ง

ภาพที่ 31-33: เรือนเก่าโครงสร้างไม้ เรือนประยุกต์โครงสร้างไม้ผสมคอนกรีต และเรือนสมัยใหม่โครงสร้างคอนกรีต เรือนลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

2.1.1 โครงสร้างอาคารเก่า อายุตั้งแต่ 30-50 ปีเป็นต้นไป มักใช้วัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่น เช่น ไม้ และไม้ไผ่ เป็นโครงสร้างหลัก ในการก่อสร้างอาคารโดยรวม แต่ในปัจจุบันจะพบเห็นร่องรอยของการต่อเติมอาคาร โดยใช้เสาที่เป็นต้นไม้เล็กๆเข้ามาเสริมอาคาร

2.1.2 โครงสร้างอาคารประยุกต์จากอาคารพื้นถิ่นผสมผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเพชรบุรี อายุตั้งแต่ 20-30 ปีขึ้นไป โครงสร้างเป็นระบบเสาคานโดยมีการผสมผสานวัสดุก่อสร้างระหว่างไม้และคอนกรีต โดยจะพบอาคารที่มีเสาคอนกรีตเป็นส่วนของเสาชั้นล่างเสียเป็นส่วนใหญ่ ในบางหลังยังพบเสาที่เป็นเสาไม้ไผ่มาใช้ร่วมด้วย ในส่วนของเสารับหลังคาส่วนต่อเติมส่วนชายคาหรือพื้นชาน

- เสาไม้ไผ่ โครงสร้างเสาไม้ไผ่เป็นวัสดุพื้นถิ่นที่เป็นโครงสร้างของเรือนพื้นถิ่นลาวโซ่งเดิม แต่ในปัจจุบันพบเห็นได้น้อยและมักใช้กับส่วนต่อขยาย หรือแนวเสริมโครงสร้างพื้น เนื่องจากเป็นวัสดุที่หาได้ในละแวกหมู่บ้านและทุ่งนา
- เสาไม้กลม โครงสร้างเสาไม้พบเห็นได้ใน 2 ลักษณะ คือเสากลมและเสาเหลี่ยม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 เซ็นติเมตร
- เสาต้นไม้เล็ก เป็นโครงสร้างส่วนต่อเติมหรือใช้เป็นโครงสร้างของการซ่อมบำรุงส่วนพื้นของอาคาร
- เสาคอนกรีตสำเร็จรูป เสาคอนกรีตสำเร็จรูปถูกนำมาแทนเสาไม้เพราะมีราคาถูกกว่าและคงทน ซื้อมาแล้วใช้ได้เลย
- เสา คอนกรีตเสริมเหล็กแบบหล่อในที่ตั้ง โครงสร้างเสาคานแบบนี้มักพบกับบ้านใหม่ที่สร้างติดกับพื้นดิน

2.2 วัสดุมุงหลังคา ลักษณะหลังคาส่วนใหญ่เป็นหลังคาหน้าจั่วที่ใช้วัสดุต่างกัน โดยมีวิวัฒนาการตามช่วงเวลาที่สัมพันธ์กับวิวัฒนาการของวัสดุการก่อสร้าง แต่มักเป็นวัสดุที่ใช้กันแพร่หลายกันทั่วไปในท้องถิ่นจากกระเบื้องดินเผา มาเป็นสังกะสี และกระเบื้องลอน โดยบ้านสร้างใหม่มักใช้กระเบื้องซีแพคโมเนีย

ภาพที่ 34-36: วัสดุมุงหลังคาประเภทต่างๆ ที่พบในเรือนลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

2.3 วัสดุผนัง วัสดุเดิมเป็น ไม้ไผ่ ไม้รวก มีการใช้ฝาไหล ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ และลายสานให้เหมาะกับการใช้งานที่แตกต่างกัน วัสดุที่พบเห็นส่วนใหญ่ประกอบไปด้วย ไม้ฝาปะกน ไม้ฝาระแนงไม้ วัสดุต่อเติม ได้แก่ ไม้ฝา สังกะสีและยิปซั่ม วัสดุใหม่ ได้แก่ เหล็กดัด อิฐบล๊อก ผนังก่ออิฐมอญฉาบเรียบ และวัสดุผนังทั้งใหม่และเก่าที่นำมาใช้นั้น อาจเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและเทคโนโลยี ต่างถูกนำมาใช้ในเงื่อนไขของการปกป้องจากสภาวะแวดล้อมพื้นฐาน เช่น การระบายอากาศ เพราะเรือนส่วนใหญ่ของชาวบ้านมักไม่ติดเครื่องปรับอากาศ ส่วนวัสดุบางอย่างที่พบเห็นนำมาใช้ประโยชน์เพื่อความปลอดภัย เช่น เหล็กดัด และมุ้งลวดเพื่อป้องกันแมลง

2.3 วัสดุพื้น วัสดุพื้นโดยส่วนใหญ่ยังเป็นวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้แผ่นทั้งที่เป็นไม้เนื้อแข็ง และไม้เนื้ออ่อน หรือไม้ไผ่ในส่วนต่อเติมชั่วคราว ซึ่งอาจสืบเนื่องจากโครงสร้างของบ้านทั่วไปยังมีระบบโครงสร้างที่เป็นโครงไม้ โดยมีการแบ่งใช้เป็น 2 ลักษณะ คือ แบบตีชิดติดกัน ซึ่งใช้กับพื้นภายในตัวเรือน และแบบตีเว้นร่อง ใช้กับพื้นที่ที่ต้องการการระบายอากาศและระบายน้ำได้ดี เช่น ส่วนครัว และชานบ้าน โดยพบการใช้พื้นคอนกรีตเสริมเหล็กในเรือนเดิมบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นส่วนต่อเติมพื้นครัว และพื้นห้องน้ำ

ภาพที่ 37-39: ฝาผนังประเภทต่างๆที่พบในเรือนลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 40-43: วัสดุพื้นประเภทต่างๆ ที่พบในเรือนลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

2.4 รั้วบ้าน บ้านโดยส่วนใหญ่ไม่มีรั้วล้อมรอบ มีบางบ้านที่มีรั้วบ้านก็จะเป็นแบบชั่วคราวโดยการปลูกต้นไม้ให้เป็นแนวเพื่อเป็นการเขตของบริเวณบ้าน อาจมีการใช้ไม้ไผ่ ไม้รวกขัดแตะหรือกั้นเป็นรั้วเตี้ยๆ บางบ้านอาจจะใช้กิ่งไม้หักมาวางพาดกันเป็นแนวเพื่อกั้นอาณาเขตเท่านั้น ส่วนบ้านที่มีรั้วแบบถาวรมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรือบ้านที่เป็นร้านค้าในหมู่บ้าน โดยจะทำรั้วด้วยไม้เนื้อแข็ง สังกะสี อิฐบล๊อก ลวดหนาม เป็นต้น

บทสรุป

หากกล่าวโดยสรุปเพื่อให้เห็นภาพของความแปรเปลี่ยนการใช้วัสดุในการก่อสร้างในรือนลาวโซ่งนั้น เป็นความแปรเปลี่ยนในเชิงการมีวิวัฒนาการที่สอดคล้องสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ความเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้าง

ในอดีตชาวลาวโซ่งมีความเป็นอยู่สัมพันธ์กับระบบนิเวศทางธรรมชาติอย่างกลมกลืน วิถีชีวิตที่เกิดจากการพึ่งพาธรรมชาติ ปรากฏชัดสืบเนื่องไปยังความเชื่อและวัฒธรรมความเป็นอยู่ ระบบเศรษฐกิจที่มาจากผลผลิตรทางการเกษตร และภูมิปัญญาการเพาะปลูกที่พึ่งพาฟ้าฝน ดังนั้นธรรมชาติจึงเป็นกลไกสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวลาวโซ่ง เช่นเดียวกับภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ที่ตำแหน่งที่ตั้งต้องสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ รูปลักษณ์ของเรือนต้องตอบสนองการใช้สอย และสัมพันธ์กับสภาพดินฟ้าอากาศ วัสดุที่นำมาใช้ประกอบเรือนต้องเหมาะสมกับวิธีการก่อสร้าง และภูมิปัญญาที่สามารถสร้างขึ้นจากฝีมือแรงงานของสมาชิกภายในครัวเรือน เป็นวัสดุธรรมชาติที่สามารถหยิบยืมจากสภาพแวดล้อมรอบข้าง จึงส่งผลให้วัสดุในการสร้างเรือนสะท้อนความเป็นถิ่นที่ได้อย่างชัดเจน

ในปัจจุบันแม้ว่าการดำรงวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อชาวลาวโซ่งจะยังคงแสดงออกให้เห็นผ่านลักษณะการใช้สอยพื้นที่ภายในตัวเรือนที่ยังยึดถือแบบแผนเดิมไว้ แต่รูปลักษณ์ และเปลือกนอกของเรือนแสดงออกถึงการปรับตัวให้มีความกลมกลืนกับสังคมของคนหมู่มาก โดยในปัจจุบันมีเทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิธีการก่อสร้าง และการเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างเรือน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นวัสดุอุตสาหกรรมที่มีความสะดวกในการจัดหา และสามารถทดแทนวัสดุธรรมชาติที่ใช้กันมาแต่เดิมซึ่งนับวันจะหาได้ยาก และมีราคาแพง ซึ่งการเลือกวัสดุอุตสาหกรรมที่ถือว่าเป็นวัสดุที่ทันสมัยนั้น ยังสามารถแสดงออกถึงสถานะทางสังคม ที่ถือเป็นค่านิยมของสภาวะสังคมในปัจจุบัน

เชิงอรรถ

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัย **"การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย"** ทุนวิจัยศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น (ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์) ประจำปี พ.ศ. 2552 จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกว.) และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

[2] ภัททิยา ยิมเรวัต. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2544. หน้า 7.

[3] **เพิ่งอ้าง**. หน้า 24.

[4] ภัททิยา ยิมเรวัต. **อ้างแล้ว**. หน้า 44.

[5] ศรีศักร วัลลิโภดม. **เรือนไทย บ้านไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2543. หน้า 84.

[6] ศรีศักร วัลลิโภดม. **อ้างแล้ว**. หน้า 84-85.

[7] วีระ อินพันทัง. *"การกลายรูปในเรือนลาวโซ่ง"* ใน **โครงการวิจัยการศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศษสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ 2553. หน้า 155.

บรรณานุกรม

ปณิตา วงศ์มหาดเล็ก และคณะ. **วัสดุการก่อสร้างเรือนพื้นถิ่นในการอยู่แบบยั่งยืนของไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ภัททิยา ยิมเรวัต. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2544.

วีระ อินพันทัง. **สถาปัตยกรรมเนื่องจากวัฒนธรรมข้าว: โครงการย่อยลำดับที่ 5 ในชุดโครงการวิจัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรือนชุมชนและนิเวศวิทยา วัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่ยั่งยืนของคนไทยภาคตะวันตก**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **เรือนไทย บ้านไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2543.

สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ. **ลาวโซ่ง: พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ**. กรุงเทพฯ:คณะสังคมวิทยาและมานุษย์วิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2540.

อรศิริ ปาณินท์. **ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรือนพื้นถิ่นไทยพวนในประเทศไทย: การนำไปสู่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่บนฐานของภูมิปัญญา และเทคโนโลยีท้องถิ่น**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

Vernacular Materials and Local Wisdom in Lao Song's Vernacular House

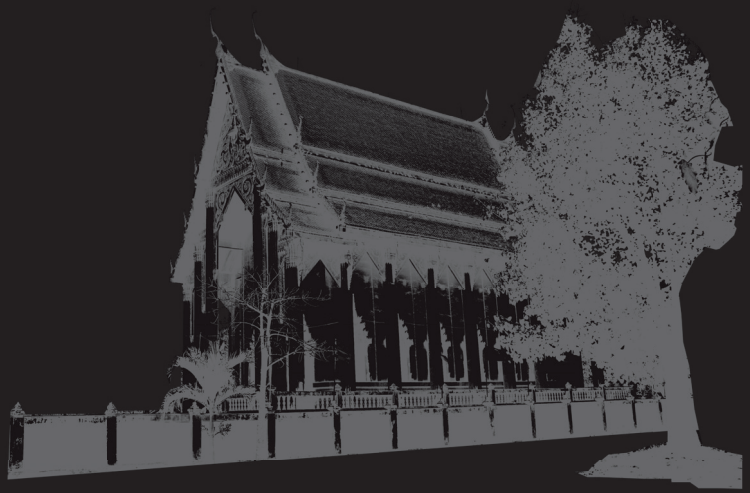
Jeerasak Kueasombut
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

This research aims to study the relationship between the transformation of physical environment and the transformation of social, cultural and economic conditions that play a vital role in the transformation of Lao Song's vernacular house. The focus of this research lies in the construction technique and the choices of materials, as well as local wisdom within the construction process of Lao Song's House. The research is conducted by a study of existing research materials relating to the topic, along with the actual physical survey of Lao Song's House in Petchburi.

In the past, Lao Song's way of life was firmly attached to the natural environment, which reflected in their belief and social structure, as well as economic structure that was firmly rooted in agricultural products. Nature and its changing cycles had played a vital roles in their daily lives, including the ways in which their homes were being constructed. The ways their homes were located was closely related to the natural topography, while the formal and spatial configuration responded to the prosaic needs as well as climatic factors. Materials used were matched with the local construction techniques and particular local crafts, which can be done by members of the community. And through the close relationship with local technique and materials, the house became a true reflection of the local condition.

Today, changing technology has affected the ways in which their houses are built and constructed, as well as their choices of materials. Natural and local materials have been replaced by industrialized materials which are readily available and less costly. Today, even though the Lao Song community still maintains their religious beliefs, as well as other crafts, their houses have been greatly transformed. The house becomes the reflection of not only their culture, but signifies their adaptation ability.

FINAL_NAJUA.indd 140 4/1/2555 12:21:02